

De modo pcedendi

Incipit libellus dans
modū legendi abbreviaturas in vtroq;
iure.

Prologus

q est ordo p̄us humana petere
subsidiā. vt illis deficientib;
diuini fauoris gr̄a postulet.
vt de p̄se. di. j. ca. ois xpian⁹
in fi. z in p̄n. apparat⁹. Jo. an. li. vi. imo
vir bono pagū exitu q̄ malo sit inchoa
ta p̄ncipio. vt. l. j. di. c. miramur. i. q. j.
p̄ncipat⁹. z. c. cū paul⁹. Jo dīno p̄mit⁹
ip̄lorato p̄sidio. cū iur⁹ vtriusq; scia tā le
gū q̄ canonū p̄ciosissima. nō āminiclati
ua s; p̄ncipal⁹ z sacratissima. imo dīnir⁹
inspirata sit maxie p̄petēs p̄ncipib;. co
mitib;. barōib;. militib;. ceterisq; nobili
bus. clericis atq; generosis p̄sonis iurisdī
ctionē z iurū ip̄soz. manutentionē hūitib;
statui vt h⁹ vtriusq; iur⁹. s. canōici z ciuil⁹
noticiā aggredi volētib;. tā i legēdo q̄ in
studēdo facill⁹ breuis z planissim⁹ pateat
accessus. i. textib;. apparatib; sūmis. glos
recollectis. z oib; abbreviaturis legū z ca
nonū ad oīpotentis dei laudē. z iunior
scolariū. sacerdotū z iur⁹ aliorū instructi
onē q̄ alie fieri h; q̄ illoz informatio q̄s
scolasticis doctrinis scolās forte regendo
sua laboriosū oporetat q̄rere nutrimēta
Attēto q̄ ois p̄cessus artūz scīaz gñā
tiū. ordinē in se d; hīc. z p̄p̄e vite hūane
iussufficiētiā breuitatē p̄tere. Talē vt seq̄t
breuissimū instruēdi modū obfuādū eē
cēseo pedagogi nobiliū. salua tū emēda
tiōe melioratiū rōnabilr hūc dicēdi mo
dū. Prehabitis q̄ scolasticis disciplinis z
puerilib; eruditōib; i donato. casualib;. z
tpalib; i alexādrī p̄tib; ambab;. dectia
tōib;. p̄iugatiōib; z p̄structiōis ordie cū
moralib; auctorib; Lathone vl̄ faceto z
ceteris. Nō p̄ vite medietatē libalib; arti
bus z āminiclatiis artib; insitēdo. vt sūt
Grāmatica. Logica. Rethorica. Geome
tria. Arismetica. musica. z Astronomia
S; his p̄p̄dīose trāscursis p̄ncipalib;
sciētis. vic; tramiti phie suadeo cit⁹ ap
propinq̄ri. z tādē iuri canōico z theolo
gie p̄ctice finalr imorari. Nā vt ait b̄tis
Diero. Illi in vanitate sensus z obscuri

rate mētis ambulāt. q̄ dieb; z noctib; in
dyaletica arte torq̄nt zc. vt i can. Flōne
di. xxxvii. vbi rep̄hendūt dyaletici z rep̄
naturas inq̄rentes. necnō p̄sificatores. z
e. di. c. legimus. vbi p̄ vanā dyaleticorū
garrulitatē. z sophistica argumēta itelli
git origenes cinipbes z ranas q̄b; egyp
tū sūt p̄cussū. Pro p̄mitto noīa libroz in
vtroq; iure tā p̄tificiō q̄ ip̄atorio anne
ctēdo cuilib; boz diuisionē i libros p̄na
les. Deinde subiūgā modū allegādū i q̄
libet libro cū exēploz positōe de abbrev
uiaturis. vt itroir⁹ ad iura capescēda ma
nifestet. q̄z īgrātia paucos excusat. iux
ta regulā. īgrātia facti. nō iur⁹ excusat
vt de regul iur. c. īgrātia. li. vi. q̄ reglā
duos h; articulos p̄ncipales. Primus q̄
īgrātia facti quēlib; excusat. maxie dū
ē īgrātia facti p̄babil. tūc em̄ in toto ex
cusat īgrāte. vt in. l. error facti. L. d. iur.
z fac. i. g. Qd̄ em̄ p̄ me nō stat mibi īputa
ri nō d; vt in. c. imputari. de re. iur. li. vi.
Scōs articul⁹ ē q̄ īgrātia iur⁹ neminē
excusat. q̄z ius q̄lib; scire tenet. z nemini
l; ip̄m īgrare. vt i. l. reglā. ff. de iur. z fac.
i. g. Debem⁹ q̄ sciam iur⁹ oīs appetere. ne
i p̄ceptū dei nos incidere p̄tigat. Nā cō
tēptores canonū peccāt in sp̄m̄scm̄. cui⁹
īstinctu nutu z gr̄a ip̄si sacri canōes edi
ti sūt. p̄p̄. q̄ j. violatores. z. c. nulli phas.
Pro q̄ sciēdū q̄ ius ē ars boni z eq̄. cu
ius merito q̄s nos sacerdotes appellat. i.
sua iura cuilib; mīstrātes. ff. de iur. z iur.
l. j. Rū. h. Est ārius nomē gñale. Et lex
ē sp̄s iur⁹. Etā ius d; p̄ceptū seu ordia
tio p̄ncipātis vl̄ dñi circa subditos. Et
sic ius triplex distiguit. q̄z tal supior p̄n
cipās. aut ē de⁹. z tūc d; ius diuīnū. aut
ē natura. z d; ius naturale p̄mēuū. aut ē
hō. tūc d; ius hūanū. s. gētū vl̄ ciuile vl̄
positū. Ius naturale ē cōe oī natiōi. co
q̄ vbiq; īstictu nature nō aliq̄ p̄stōne
hēt. vt mar⁹ z semie p̄iuctio. pueroz edu
catio. cōis oīm possessio. q̄z iure naturali
oīa sūt cōia. i. cōicanda tpe necessitatis.
Nemo ei p̄p̄iū dicat qd̄ cōe ē. vt di. p̄vii
c. sic bi. i medio. z illud ius eq̄ssimū ē. q̄z
ei⁹ p̄cepta i lege z i enāglīo p̄tinet. vt qd̄
vis fieri. mibi fac. qd̄ nō tibi. noli. Sic
potes i terra viuere iure poli. vt di. j. in
p̄n. di. l. pōderet. alias p̄sideret. q̄. q. vj.

Responso dyaleticorū

Visitationis

*Originalis
Cinipbes
Pianus*

Regula hūc dūc

quid d; q̄ reglā

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

De diuisione iuris

decreto. de ma. z obe. dilecti. vbi icludit
 Flō furtū facies. Flō mechaber. Flō oc
 cides. Flō suscipies vocē mēdacij. Ero.
 rxi. z. rxiij. Deu. v. Osee. xij. cū mltis fili
 bus. Hoc ius cepit ab exordio rōnal cre
 ature. nec variat tpe. s. ē imutabile plenū
 z pfcū. di. v. i. pn. z. di. viij. i. pn. S. ius
 positū ē pōtō hoīs variabilē z ipfcā. Et
 subdiuidit i. canonicū z ciuile. Flā sic ex
 duobz pponit hō. s. matia z forma. Sic
 due sūt dignitates i. eccia militate. s. pontifi
 cal auctoritas z ipial prās. vt d. ma. z ob.
 c. solite. ex qbz iura duplicia pdiē. Pa
 pa ei ē pator canonū. z ipator legū. Et
 q iā piz cā efficiēs vtriusqz iur. S. cā
 matial iurū positi ē leges z canōes. decre
 ta seu decretales eplē. circa q omia p. s. f.
 ipm ius. z coicidit cōit cā matial cū sub
 iecto. An subiectū iurū canōici ē. Bonū
 eccliaficū fideliū directū decisionē sup
 gloz negotioz pncēs rez eccliaficaz vti
 litatē p. s. f. Al ē hō catholicē dirigibilē
 iure canōico in bonū hūanū sūt z diuū.
 Flā sic supōit scia scie. ita subiectū subie
 cto. Et phie morali cui scia iurū vtriusqz s.
 ordinat subiectū ē bonū hūanū. igit zc.
 Sic subiectū iurū ciuile ē hō pollitice pōtōi
 bus legalibz dirigibilē simplr i. bonū hūa
 nū ad reipublice vtilitatē p. s. f. Lā
 final sāt piz ex dictis. Flā finis iurū ē bo
 nos z sciētes efficere. n. metu solū penaz
 vez et exhortatōe p. mior. Lā pō formal
 duplex ē. s. forma tractadi. q ē mod⁹ agē
 di. vt diffinitiu⁹. diuisiu⁹. pceptiu⁹. phi
 bitiu⁹. z exēploz positiu⁹. Et forma tra
 ctat⁹ q p. s. f. i. diuisiōe libroz totaliū in
 ptiales. z ptialiū in titlos seu rubricas z
 titloz capla. leges. pagphos vl rūsazē
 vt. j. dicet. An ius canonicū i. qtuor li
 bus pncipalibz nob ē traditū. Prim⁹ lib
 ē decretū. Scōs decretales. Terti⁹ sext⁹
 lib. Quare clemētine. s. pōtōes. Pro q
 sciēdū q dīa ē int decretū. canōē. z dcre
 talē eplāz. Dec dīa notat dis. iij. s. porro
 vbi dīc grianus. Canonū aliq sūt decreta
 pōtificū. aliq statuta p. cilioz. Flā canō p
 pue dī statutu i. p. cilio gñali vl puincia
 li factū auctoritate epōz. vt d. p. se. c. j. De
 cretū pō ē statutu qd p. p. de p. s. lio cardia
 liū ad nulli tū p. s. lioz statuit z i. scptis
 redegit. vt de rescp. c. pñti. Dic aut dcre

tum sumit p noie libri in q decreta scōz
 patrū descpta sūt. Capit etā alit decre
 tū. de re. ec. nō ali. c. j. li. vj. in glosa mag
 in fi. vbi ponit dīa int decretū. auctorita
 tē z p. s. lioz vl collaudationē iudicis zc.
 S. decretales eplā dī quā p. p. solus vl de
 p. s. lio cardinaliū ad p. s. lioz alicuius
 rescribit z mīdet. vt de rescp. c. j. z glo. in
 s. oēs he spēs. dis. iij. Etā iuenit s. decre
 tale. vt. xv. q. j. oia decretales. Indrnter
 tū decreta canōes z decretales ius canōi
 cū nūcupant. vl canones. Et vnū sepe p
 reliq sumit. Vocat et canōica instō. Ali
 qn dogma. qz p. s. lio i. doctrīa fidei xpīa
 ne. de cō. di. v. c. fi. Aliqn mādātū. qz p. s.
 lio i. doctrīa de moribz. di. liij. deniqz.
 Aliqn itēm. qn nlla pena ad hūc. d. cō.
 di. iij. nō opz. Et qnqz sātio qn pena ad
 hūc. xxiij. q. iij. si qd p. e. Dic et decreta
 les i. p. lio nūero vtimur p libro in q dicta
 capla q etā decretales dicunt p. tinent.
 Venio nūc ad libros Primū igit libz
 iuris canonici q decretū dī p. s. lioz mgt
 Bracianus. Flō qd ē inueniēdo. s. dicta
 scōz patz i diuersis dispersa volūmibz
 in vnū volumē debite z ordiate colligen
 do. Et s. circa annū dñi. D. excij. Fuit
 etiā ille Brānus vn⁹ de tribz fratribz. cu
 ius alter frā petrus lōbard⁹ libz sniaz
 cōscripsit. z terti⁹ petrus comestoris vel
 manducatoris q scolasticā historiā fecit
 aut hic liber p. mus De
 diuidit cretū in tres ptes pnci
 pales. Quaz pma vocat distinctiones. qz
 vltorius subdiuidit in ptes centū z vnā
 quaz qlibet distinctio dī. Habet em s. p
 ma ps decreti distinctiones centū z vnā.
 a qbz ipsa tota nomen ē sortita. Iste aut
 distinctiones vltorius subdiuidit in cano
 nes vel capla. q canones interdū p. p. ali
 quoz ipoz p. s. lioz subdiuidi pnt in pa
 graphos. z pagphi ipsi si longi fuerint i
 p. s. lioz. Scōa ps decreti noiat cause
 Et p. tinet in se triginta sex causas in qz
 diuidit. a qbz z nomen accepit. q cause
 subdiuidunt vltorius in qōnes. z he qsti
 ones in canones vel capla. q vltra in pa
 graphos z p. s. lioz subdiuidi pnt. vt s.
 de distinctione canonū p. mīssum est. Est
 tū hic animaduertēdū q causa. xxiij. bz
 qōnes sex. qz qstionū tertia non diuidit

Ius positum
 diuiditur in
 canonicum
 et civile
 due dignitates
 pontificis
 et imperatoris

Subiectum iuris canonici

Subiectum iuris civilis

ca p. s. f. d. i. c. j.

Nota

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

Canon

De ordine librorum

immediate in canones vel capitula. scilicet inibi interponitur tractatus de penitentia. qui continetur in se distinctiões septem in quibus diuiditur. et he subdiuiditur in capitula vel canones et paragraphos ut super dicebatur. et interdum diuiditur distinctiões in paragraphos absque capitulis. Tertia et ultima pars decreti nuncupatur. de presecratione. et habet sub se quatuor distinctiões in quibus diuiditur. quibus quilibet in plures subdiuiditur canones vel capitula. et quatuor in paragraphos ut super dictum est. Versus.

Decretum centum dat distinctiões et vna.

Triginta causas et sex addit tibi mittas.

Distinctiuit septem penitentia. presecra. quatuor.

Autorē quē tibi declaro Gratianū.

Vel sic breuius. c. distinctiuit et j. casus dat

et tria cum sex. Penitet. v. sum. vult presecrare reuer sum. Hunc ponenda et notanda

sunt exempla allegationum. et de prima parte decreti nota quod illa syllaba di. vel dist. etiam sola

lra d. facit distinctiões. et nunc sequens immediate denotat quanta distinctiões. Ultio ponitur principium canonis vel capituli in quo auctoritas vel allegatio continetur. Exemplum accipe

per i. prima parte decreti. vbi sic allegatur. viij. distinctiōne quod iure. Et sic abbreviatum.

dis. viij. quod iure. i. in prima parte decreti. i. distinctiōne octaua illi partibus. in canone quod incipit quod iure. Aliud exemplum. di. xxxvij. nōne. et c. legimus. i. in prima parte decreti. in distinctiōne. xxxvij. eiusdem partibus. i. canōibus quod incipiunt nōne. et legimus. Item aliud. dis. xl. mlti. et c. nō loca. et dis. l. pōderet. quod declara ut prius.

In secunda parte decreti nota quod per nūmerum positum ante litteram. quod datur intelligi quanta causa. et sic omnia talia adiectiua nūmeralia prius secunda. tertia. quarta et c. usque ad tricesimam sextam ante litteram. quod posita. semper includit substantiuum causa. Nec dicitur ille nūmerus excedere. xxxij. quod nō sunt plures cause in secunda parte decreti. Et per litteram. quod intelligitur quæstio in notatiuo. vel in alijs casibus semper exigentia congruitas. Cōter tamen in ablatiue allegatur quæstio. Sed per nūmerum sequentē ista littera. quod designat quanta quæstio illi cause premissæ. Et sic nūmerus sequens erit adiectiuum isti substantiuum quæstio per quod designat. quod nūquid subintelligitur. scilicet semper expressè ponitur. Ultio subiungitur causa nō vel capitulum isti quæstio in quo auctoritas allegata quare dicitur. Exemplum sume de secunda parte decreti. vbi sic allegatur. prima quæstio per

ma. principat. et ca. cum paul. Et solet sic

abbreviari. j. q. j. principat. et valet tamen in

secunda parte decreti. in prima causa illi partibus. et in

prima quōne illi partibus me cāe in can. incipientibus

principat. et cum paul. Istō obfatuō quod in

roto iure nō breuiat principium canōis. ca. piti vel legi. scilicet semper itegre ponitur. put i libro

continetur. Aliud exemplum. xi. q. iij. inter preba. xxij. q. iij. si quis suadete. Item. xxij. q. j. noli exstimare. et c. militare. xxvj. q. v. nō liceat

et c. auruspicine. pti. nec iō. Declara ista

exempla et signant vltimū in secunda parte decreti in causa. xxvj. in quōne v. eiusdem cause i canōibus quod incipiunt. nō liceat. et aruspicine in p. nec iō. Quia tamen tractatur de penia in se

rit in. iij. q. ipsi cause. xxxij. ut s. dictū ē iō sumat exemplū vbi sic allegatur. de penia distinctiōne prima homicidiorum. et c. homicidii. Hoc sic breuiat. de pe. di. j. homicidiorum. et c. homicidii. i. in secunda parte decreti. in causa. xxxij. in quōne. iij. isti. xxxij. cause. in distinctiōne prima isti quōnis. i. tractatu de penia. in canōibus quod incipiunt homicidiorum et c. Aliud exemplum. de pe. di. v. oportet em. de pe. di. vij. c. j. Intelligit ut prius et specialiter vltimū. i. in tractatu de penia distinctiōne septima et vltima isti tractatur. i. ca. primo huius distinctiōis. Et sic quā allegatur. c. j. ij. vel. iij. nō ponitur principium capituli vel canonis et c. De tertia parte decreti pone

exemplum. vbi allegatur h. mō. de cō. dis. j. nocte scra. c. missas. et ca. ois xpianus. Quia ita breuiatū sic intelligitur. i. in vltima parte decreti quod intitulatur de presecratione in prima distinctiōne illi partibus. in canōibus quod incipiunt. nocte sancta et c. Item aliud exemplum. de cō. di. ij. in cena. et c. liqdo. de pre. di. v. nō medio criter. ne tales. et ca. nuq. i. de presecratione distinctiōne secunda et quarta. in capitulis incipientibus. in cena. liqdo. et nō mediocriter et c. Nō dicitur autem in tertia parte decreti vltra quanta distinctiōne allegari. sicut nec in secunda parte vltra septimā. Et i prius parte nō vltra centesimā primā. quod nulla partibus plures habet distinctiōes. iō vltra allegas notare tanquā iperitus errare. Et quod in quolibet parte decreti sunt distinctiōes. nota dīram in allegando. Pā quā allegatur distinctiō absolute cum nūero sine addito alteri determinatiōis ut dicēdo. dis. j. ij. iij. vel. v. et c. tūc quod redū ē i prius parte decreti. vbi sit cētū et vna

Quat allegat de pte pti
et 2a pte dicit

Var. & pma

De 3a pte dicit

De modo allegandi

distinctōes. **Q**uā ar allegat distinctio cui addito de pnia. vt sic de pe. di. j. ij. iij. zc tūc qri dz in scda pte decreti. in cā. xxxiij. z qōne. iij. illi⁹ cause. rbi ponit tractat⁹ de penitētis. q. hz. vij. distinctōes. yltra q̄s nō allegabis ibi si velis iurista videri. **S**z si allegat di. cū addito tali d⁹ psecra tiōe. vt sic. de cō. di. j. ij. vel. iij. zc. tunc q̄ rat in tertia pte decreti rbi sē m̄ qnq; di stinctōes. Nec etiā ples allegab. als te ondis iur⁹ ignaz. Et sic in oib⁹ his trib⁹ ptrib⁹ decreti allegat distinctio cū q̄ta se⁹ q̄nte sub ea dīa. q̄ inter dū nlla determi natio pcedit vt i pma pte. Inter dū pcedit z h⁹ duplr. Aut pcedit de pe. vt i scda pte decreti. Aut de cō. vt in tertia pte decre ti. Itē in scda pte allegat q̄ta cāe tacēdo illud nomē cā. sz subintelligēdo. vt sic ēt in femino gñe adieci m̄ nūerale substāti uet includēdo suū substantiū. vt pma. se cūda. tertia. q̄tra. q̄nta zc. subaudi cā de inde substantiū q̄stio cū suo adiectiuo ex p̄sse ponit. s. qōne pma. scda. tertia. q̄tra zc. Postea initiū canonis. vt ois ponde ret. nōne legimus zc. Etiā q̄nq; p pagra phos allegat omisso noie capli. z subiun git pncipiū pagpbi. vt. ij. q. vj. s. biduā. z freq̄nt q̄n allegat caplm nō ē opus al⁹ legare pagpbiū ecōuerso. Si pō caplm ē lōgū dicat in pn. me. vl⁹ fi. aut circa pn. me. vel fi. rbi auctoritas vl⁹ text⁹ allegat⁹ hēf. Finalr. Dilige decretū si gliscis ca nonicari. Distinguit. causat. penit⁹ z cōsecrat. Tātū de p̄io libro. **S**cōs libi iuris q̄ decretales noīat a Gregorio papa it. pposit⁹ ē. quē in vnā cōpilationē redi gi pcurauit p m̄grm Raymundū suū ca pellanū diuersas decretales eplās pde cessoz suoz corrigēs z pcordās. Et h⁹ cir ca annū dñi. **D.** cccxxj. Et sic penes an nos. xxxviij. post cōpilationē decreti. decre tales in hāc formā redacte fuere. **N**ā p⁹ h⁹ sū āno dñi. **D.** cccxvi. p̄ciliū lugduñ. fuit celebratū ab Inno. p̄p. iij. anno sui pontificatus. ij. in q̄ mltas edidit p̄stōes q̄s etiā suo tpe sup⁹ decretales p̄scripsit. Et iste lib⁹ decretales vocat⁹ diuidit i q̄n q̄s libros p̄tiales. q̄z q̄libet vlteri⁹ subdi uidit in mltos titulos vl⁹ rubricas. z titli in capla. Capla in pagphos z bi iterdū in p̄culos. **P**rimus aut p̄tialis lib⁹ decre

taliū tractat de p̄sonis ecclīasticis z ecclē mīstis z cōp⁹ efficiis z quō tales creādi z ordinādi sūt. z p̄tiet titlos. xxxij. **S**cōs lib⁹ decretaliū ē de iudiciis z de rēq̄s in iudicio. z hz. xxx. titlos. **T**ertius ē de vi ra z ho. clericoz z reb⁹ ecclīaz z reb⁹ ecclīaz z hz titulos. l. **Q**uart⁹ de spōsali bz z m̄ri monijs z cetens his ānexis. z p̄tiet. xxxi titlos. **Q**uint⁹ z vltim⁹ lib⁹ p̄tial⁹ decreta liū ē de accusatōib⁹. criminib⁹. z diuersis penis p̄ eis infligēdis. z p̄tiet titlos. xij. **D**ib⁹ q̄ p̄putat⁹ totāl⁹ lib⁹ decretaliū hz titulos vel rubricas ducētas min⁹. xv. **H** ē. c. z. lxxxv. **D**e q̄ p̄dictis nota hēs p̄s⁹ **P**ars p̄or officia creat ecclīeq; mīstros. **A**ltera dat testes z cetera iudicioz. **T**er tia de reb⁹ z vi ra p̄s byteroz. **Q**uarta do cet q̄les sint ritus p̄iugatoz. **Q**uinta d⁹ vi tīs z penis tractat eoz. **V**el sic breuius **I**ndex iudiciū cler⁹ spōsalia crimē. **H**ec tibi designāt qd q̄nq; volūna signt. **D**e nūero titloz p̄s⁹ nota seq̄ntes. **B**is septē dēptis sūt vno ferto ducētos. **Q**ui tituli ponēt i sra p̄saice z metricē. **N**ūc sumāt exēpla ex decretali bz rbi sic allegat. d⁹ sū ma trinitate z fide catholica. dānamus. **H** ita breuiari solet. d⁹ sū. tri. z fi. ca. dāna mus. **A**liū exm̄ de electōe z electi p̄tate. cū in cūctis. **H** ita breuiari solet. de elec. z elec. po. cū i cūctis. i. i libro decretaliū sub titlo de electōe zc. in. c. qd̄ icipit. cū i cū ctis. **A**liū exm̄ de fo. p̄pe. si diligētī. **A**liū d⁹ vi. z ho. cle. vt cle. **A**liū d⁹ cle. vl⁹ vouē. ma. s. pos. **C**ōsuluit. **A**liū d⁹ pe. z re. **D**is trinusq; **I**sta exēpla sic breuiata suo mō sūt explicāda vt p̄mū exm̄. z ita de alijs. **T**ertiu lib⁹ q̄ sext⁹ appellat⁹ p̄posuit boni faciū p̄p. vij. **I**n q̄ decretales eplās su oz p̄decessoz vics gre. x. **I**nno. iij. **E**le. iij. z alioz cū suis p̄p̄is eplīs recollegit i vnū lib⁹ quē sextū appellauit. **N**ō sic q̄ ille cū alijs q̄nq; libris p̄tialib⁹ decre. in vnū volumē sext⁹ p̄nūcet. **S**z qz lib⁹ est sp̄cal⁹ p⁹ dictos q̄nq; edit⁹. **S**up̄ples defec tū diuersoz casuū. emergētū i alijs nō p̄phēsoz. **E**t sē p̄mulgate p̄stōes libri se xi. āno a nūitate. **D.** cccxviij. nōas mar tū pōnificat⁹ Bonifaciū p̄pe. vij. āno. iij. **D**iuidit at sext⁹ eod⁹ mō in q̄nq; libros p̄tiales. sic decretales. z q̄libz hoz libroz in titulos. z bi p capla z pagphos. vt s.

De libris canonū

Quis in sexto nō sint tot tituli sic i decre-
talibz. nec tot capla in titulis. sz vbi defi-
cit aliqd nō plene decisum i decretalibz.
id ponit i sexto Sūt nāqz mō sumēda ex
empla de libro sexto: vbi sic allegat. De
p̄stōibz vt aiaz. li. sexto. 7 de rescp. statu-
tū. s. cū p̄o. s. i. nullus lib. eo. Hoc sic in-
telligit. i. in sexto sub titlo de rescp. in. c.
qđ icipit statutū. i. s. illi? canōis qđ icipit
Cū p̄o. in p̄si. Nullus. Sicut etiā de p̄-
ma allegatōe de p̄stōe i. c. vt aiaz. in lib.
sexto Et sciēdū qđ in sexto allegat eodē
mō vt in decretalibz. h̄ solū mutato qđ in
sexto allegādo sp̄ in fine addit li. vi. p̄p̄
differētiās libroz. qz oēs rubricę sexti sūt
etiā in decretalibz. D3 ḡ ad rubricā post
caplm addi li. vi. vt sciat eē in sexto. Qđ
si nō addit q̄rit ca. allegatū i decretalibz
7 sic errare p̄tingeret ex omīssīōe h̄ addi-
tōis li. vi. qz. c. in sexto allegatū nō inveni-
ret in decretalibz. Alia plā p̄nt exēpla su-
mi. vt de iudi. mlieres. s. cetey. 7. c. se. li.
vi. d. cle. p̄iu. c. vnico. s. i. ceteri aut. eo. li.
de p̄ces. p̄bē. detestāda li. vi. De cēsi. quā
q̄. eo. li. Que sūt declarāda suo mō vt s̄
Et tñ de tertio libro Quartū libz iur̄
canonici qđ clem̄tine dī subaudiēdo p̄stō-
nes. p̄cepit 7 edidit clemēs p̄p̄. v. Sub
āno dñi. D. cccx. in p̄cil. wienēsi. qđ sex
mēsi bz tñ durauit. Sz ipe clemēs morte
p̄uēt? ad publicū nō p̄duxit. Sz post eū
Johes p̄p̄. xxij. p̄plenit. correxit. in qbus
dā mutauit. 7 executōi demādauit. Que
p̄stōes ita collectę dicūt clem̄tine a cle-
mēte. v. 7 fuerūt pmulgate āno dñi. D.
cccy. iij. kal. nonēb. de q̄ vide glo. i phe-
mio clem̄tinaz in p̄bo nonēbr̄. 7 i p̄bo
pontificat. Et fm Jo. an. in p̄hemio h̄
libri. Vale dicūt isti qđ allegāt libz septi-
mū. qz dicte p̄stōes nō sūt cōnuerate sub
noīe libri. sz debēt ititulari clem̄tine. vt s̄
dictū ē. Et diuidūt clem̄tine eodē mō in
q̄nqz libroz: iuxta materiā istī? p̄sus. Ju-
dex iudiciū cler̄? sp̄salia crimē De q̄ tra-
ctant sic decretales 7 sept̄. l3 pauciores
p̄tineāt titlos. Et tituli pauciora capla.
in q̄s 7 q̄ ruriū diuidūt. Sūt aut exē-
pla talr in his accipiēda. vbi sic allegat.
De heretic̄. ad n̄m. in clem̄tinis. h̄ sic
breuiat. De here. ad n̄m. in cle. i. i p̄stōibz
clem̄tinis sub titulo de heretic̄ 7 mani-

cheis in c. qđ icipit ad n̄m. Alio exēplū
de reli. 7 ve. san. si dñm. i. cle. i. de reliq̄is
7 veneratiōe sc̄tōz. in. c. si dñm. i. clem̄ti-
nis. 7 sic de alijs. Alā h̄ allegat p̄ oīa sic
i decretalibz eo dēpto qđ addit h̄ i cle. sic
in sexto addit libro sexto p̄p̄ tōnē: ibi dīo-
ctā. Et p̄o: h̄ additio p̄mitti. vt sic alle-
gādo. Ele. pastoral. s. rursus. in fine. i.
in clem̄tinis. in. c. pastoral. in. s. rursus
in si. illi? s. vbi dī. Qui falcē mittit i mes-
sem alteri? p̄perā agit Et h̄ d̄ allegatōibz
7 exēplis iur̄ canonici qđ ad q̄tuor libroz
sufficiāt Et vt dicti libri cōgscāt sciēdū
qđ decretū sic icipit. Dñanū gen? duob?
regit naturali vicz iure 7 moribz. Decre-
tales icipiūt. Gregori? ep̄s fu? fuoz dei.
Sext? icipit. Bonifaci? ep̄s fu? fuoz di.
Clem̄tine diuersimode solēt icipi. Q̄nqz
sic. Johes ep̄s fu? fuoz dei. Qm̄ nulla
iuris sanctio. Q̄nqz sic. Clemēs ep̄s 7c.
Fidei catholice fūdamēto 7c. Et anq̄
veniā ad materiā decreti in distinctiōibz
7 causis 7 ad rubricas in decretalibz. de
libris legū 7 allegatōibz i eis p̄mitto.

Idē enim civile

i vt impatoriū qđ leges appellat
traditū ē nob i m̄l̄s 7 ḡnāl̄ in
q̄mor volūmibz qđ dicūt libri legales. vt
sūt Digestū. Codex. instituta. 7 autēticū
q̄bz addit liber feudoz. Prim? ḡ liber
iur̄ civilis ē Digestū. 7 p̄tinet leges 7 sta-
tuta romanor. 7 p̄tinet in se q̄nqz ginta li-
bros p̄tiales. qđ in tribz volumibz cōpres-
hēdunt. Primū volumē est digestū vet?
qđ h3. xxiij. libros p̄tiales. Secūdū In-
foriatū. 7 h3. xiiij. libros p̄tiales. Tertiū
digestū nouū. qđ. xij. h3 libros p̄tiales. qđ
bus p̄nuerat̄ erūt q̄nqz ginta libri p̄tiales
Et vocat̄ digestū alio noīe Pandecta. vt
liber p̄adectaz. a pan grece. i. totū latine
7 decta doctrina. q̄si ibi sit tota doctrīa
oīm iuriscōsultoz. oēs disputatōes 7 de-
cisiōes legitīas in se p̄tines. vt dī in li. ij.
C. de re. iu. enu. s. cū oīa. Et iste lib̄ dige-
stū ē collect? ex veteri iure qđ ab vrbē ro-
mana p̄ditū 7 a tpe Romuli vsqz ad tps
Justiniani impatoris. fere p̄ mille ānos
7 tricētos p̄fusa statutū fuit. 7 extēdebat̄
in duo pene milia libroz 7 decies cētena
milia versū. i. paragraphoz vel r̄sōz

De modo allegandi

ut hēti. §. cū oīa. p̄allegato. Vocat autē
h̄ noīe digestū. qz oīa decidēda ibi diges-
rūt z solūnt. Scribit etiā p̄ duplex. ff. p̄
more oīm libroz legalīū cū nlla lra f. po-
nat in h̄ noīe digestū. Jō vt autē qdā. qz
p̄ duos ipatores qz. quis frideric⁹ noīa
bat postea maturi ruminatū ē z digestū
a qz ipatoz qlibz noīe sup̄ta ē p̄ma lra
f. zc. Alij dicūt eē arbitrariū nec oīm rōz
eē reddēdā. vt i. l. nō oīz. ff. d. legi. z sena.
Inforciati autē dī ab in. i. valde. z forte
qz mltū fortes leges i eo sūt. vl̄ qz dispo-
sitiōes vltiaz volūtātū in illo sūt. Vñ
Sū liber en for̄ disponēs spolia mori
Et clausis portis me discat lector i or̄ vt
hēti in p̄ncipio inforciati in glosa p̄iarbi
etiā dī. de noībz disputare relinq̄t ptina-
cibz fm Tullīū. z noīa m̄gralia sūt. iō de
eis nō ē disputādū. Sufficit saltē q̄ ar-
tēdat qdā libris dicat fm Senecā. Vñ
Qui vult fuare sc̄toz singla festa. Non
poterit clare cū codice scire digesta. Et
nota q̄ qū in digesti veteri Inforciato. vl̄
digesto nouo allegat aliq̄s text⁹. tūc p̄i-
mū ponit nomē libri nō p̄tial nec veteris
nouī vl̄ inforciati. s̄z digesti in ḡne p̄ du-
plex. ff. postea titul⁹ vl̄ rubrica. deīde ap-
ponit lex illi tituli cū sua determinatōe vl̄
nūero seq̄nti. z si lex ē lōga ponit. §. p̄m⁹
vl̄ scōs. vl̄ r̄nsuz p̄mū secūdū zc. Exēplū
in digesto sic allegat. ff. de dā. infec. l. si fi-
nita. §. si q̄s aut. qd ita breuiatū intm̄ va-
let. i. in libro digestoz sub titulo de dāno
infecto. i. lege q̄ incipit. si finita. in pagra-
pho. si q̄s aut illi legi. Alio exēplū. ff. ad
le. ro. d. iac. l. nanis. §. cū aut. i. digesti ad
legē rodjā de iactu. i. lege nauis. i. pagra-
pho. cū aut. Alio exēplū. ff. si q̄dru. pau. fe.
di. l. j. §. cū arietes. i. digesti i rubca. si q̄
drupes pauperic fecisse dicat. lege p̄ma.
in pagrapho. cū arietes. Itē. ff. de vi z vi
ar. l. j. §. vim vi. id ē. digesti sub titlo d̄ vi
z vi armata. i. lege p̄ia zc. Et sic d̄ alijs
Scōs p̄ncipal liber iur̄ civilis dī Lo-
dex. q̄ p̄tinet statuta. sanctōes. z diuersa
p̄cepta ipatoz. q̄uis cōit loq̄ndo coder
dicat q̄libet lib i se h̄ns diuersos libros
ptiales. Fuerūt aū ipsi Justiniani ipato-
ris tres codices. s. codex Gregorianus
Hermogenian⁹. z theodosianus. Ergo
diu⁹ Justinian⁹ volens circa h̄ adhibere

remediū direxit animū suū ad p̄stōes ipe-
riales. Et de istis tribz codicibz extrana-
gātibz fecit fieri vnū codicē. quē suo seli-
ci noīe intulauit codicē Justiniani. vt p̄z
in rubca p̄hemij h̄ libri. Et scribit p̄. L.
magnū. q̄ ē p̄ma lra h̄ noīs Codex. Di-
uidit autē in. xij. libros ptiales. qz vltie
tres lōge post p̄ios nouē p̄positi sūt. Et
vltimi tres raro legunt a doctoribus.
Et vt scias facili⁹ de q̄ in q̄libet libro p̄n-
cipaliter tractet Nota hos versos.
P̄ia satiat. scōa parat. ius tertia dicit.
Contrahit z q̄rta. nubere q̄nta docet.
Testat sexta. libertas septima dicit.
Pignorat octaua. crimina nona luit.
Confiscās decima. fundās yndena. uet
Ut decet officia pars duodena locat.
In p̄is aut nouē libris codicē allegat
suo mō sicut in digestis. p̄io ponēdo no-
men libri codicē. deīde titulū. postea le-
gē. cū suo p̄ncipio vl̄ nūero. Exēplū acci-
pe sic allegans. L. de p̄scrip. xxx. vel. xl.
an. l. si q̄s. §. pe. id ē. in libro codicis. sub
titulo de p̄scriptōibz trigita vl̄ q̄dragita
annoz in lege. si q̄s. pagrapho penultio
Alia exēpla. L. de sacrosan. ec. sanctim⁹
i fine. L. de trasac. l. vt r̄nsuz. L. d̄ ve. iu.
enu. l. ij. si qd in tanta zc. Que sunt om̄ia
extensis rubricis declarāda. In vltimis
tñ tribz libris h̄ refert q̄ i fine allegatōis
vt p̄missum ē addit nūerus libri. vt alle-
gādo. L. de armoz vsu iuxta p̄ncipē. l. j.
li. x. L. d̄ murilegulis z gigenarijs. l. zc.
li. xi. L. de dignita. l. si. vt p̄ponis. li. xij.
Silt de alijs. Et ē magi necessariū q̄sdā
titlos pleni⁹ scribere: qz sūt in his libris
tribz valde rari z iusitati tituli. qz nō fre-
q̄ntant in scolis legēdo. sicut alijs libri no-
uē codicē. Et volūt aliq̄ dicere qū in co-
dice allegat nō sit necesse addere. l. dicē-
do sic. L. de iudi. l. p̄perādū. s̄z simplr de-
beat dici. de iudi. p̄perādū. sine h̄ addito
l. nisi essz lex. j. ij. ij. vl̄. penultia vl̄ aūpe-
nultia. Tūc cū oporteat addi. l. j. ij. vel
penultia zc. S̄z siue h̄ in toto fuat siue
nō. nō ē magna vis. Itē iterdū in codice
allegat autētica. q̄ ē antiq̄ iuri supaddi-
ta z icorpata. vt. L. d̄ epi. z cle. autē. ge-
neralr. i. in codice sub titulo d̄ epis z cle-
ric. i. autētica ibi icorpata. q̄ icipit ḡnalr
Terz⁹ p̄ncipal liber vocat Autenticū.

De diuisione librorum

In numero singlari. et autentica. or. in plali
Et sunt autentica quodam excerpta quasi sumula
librorum supradictorum. Et diuidit iste liber in
nouem collationes. quarum quilibet subdividit in ti-
tulos. tituli aut subdividuntur non in leges sed in pa-
graphos. Et quando ex autentico allegatur aliquis
textus. promittit prius nomen libri cum proponere
deinde ponit titulum. postea subiungit pa-
graphum cum ipsius inceptione. et in fine ponit quod
ta collationis. Quamvis ei collatio naturaliter
precedit. sed quod in ea pertinet. tamen collatio cum sua
quodam praeuenit ultio allegari. Item etiam interdum
omittatur. Eximium sumatur sic allegando. id est aut.
de lenonibus. §. san. col. ii. i. in libro seu vo-
luntate autenticorum. sub titulo de lenonibus. i. §.
qui incipit sanctum. sub coll. ii. Aliud eximium
in aut. de triene. et semis. §. consideremus. col. ii.
id est. i. autentico de triene et semis. i. pagra-
pho consideremus. et c. Item aut. ut diuini. ius.
subscript. ha. glo. q. ii. j. col. vii. i. in libro
sub titulo ut diuine institutiones subscriptione ha-
beatur gloriosissimi quodam et c. Et nota dicitur
inter authenticum et autenticum. Nam autenticum est liber
principalis vel volumine de quo iam mentio facta est
Sed autentica est lex una vel §. incorporatur in
libro. Et allegatur huiusmodi sic etiam predictum
est in li. Co. in aut. multomagis. L. de sacro
san. ec. et c. Liber feudorum quo alio nomine dicitur
collatio deciarum diuidit in duos libros pri-
ales quorum quilibet subdividit in titulos. et isti in ca-
pitula et §. Unum ut exemplarie dicatur in alle-
gatione huius libri. prius ponitur nomen libri. post
ea titulus. deinde capitulum et §. ut sic allegan-
do in li. alias et ceterum in usu. seu. de phi.
seu. alie. p. fri. c. j. §. h. edictali. Et huius bre-
uiat tamen sic intelligitur. id est in vltimo feudorum. qui liber
etiam coll. deciarum dicitur. sub rubrica de phibi-
ta feudi alienatione per fridericum. i. caplo. j.
et paragrapho allegato. et est necesse appone-
re per fridericum. ad dicitur alteri tituli in eodem
libro. §. phi. seu. alie. p. lotarium. Potest etiam
nomen libri ultio subiungi. ut in huius exemplo
Qui mo. seu. amicit. c. unico. §. rursus. in
usu seu. i. i. rubrica. quibus modis feudum amicit-
tatur. c. unico. in paragrapho rursus. i. vltimo
feudorum. Etiam interdum allegatur collatio. et
sic breuiando. col. x. quod iste liber post. ix. col-
lationes autenticorum editus est. Alia prout acci-
pi exempla multa. de feu. mar. duc. et co. i. §.
feudo marchie ducatur et comitatur. De in-
uest. in ma. fac. i. de inuestitura in manu

cum scia. De mi. va. qui pertinet. et i. de milite va-
sallo qui pertinet. Quia. va. iu. de do. fi. i.
quod vasallus iurare debeat domino fidelitatem
Et ita de omnibus alijs extendendo et abbreviando
do rubricas cum subiunctione tituli. c. et §. in quo pri-
us autoritas vel textus allegatur. Tamen de
libro feudo. Quare liber principalis dicitur
instituta vel institutiones in pluri numero. Et di-
uidit in quatuor libros priales. qui se introdu-
ctorij in alios libros legales. imo deser-
uiunt etiam canonibus in quantum declarant fecerunt
terminorum in iure visitatorum. qui multum utiles
se incipientibus tamque ostium in domum ius prebe-
tes introitus. Quare prout est omnibus quasi mo-
genitibus pueris et adultis lac iuris occupantibus
per institutionum dogmata sua primaria sumere
nutrimenta ut doctrina pambula informa-
ti iustitiani mereantur sanctioni securi in-
herere. Quae a christianissimo Justiniano i-
patore regulariter derivata omnium imperatorum au-
toritate iubet vetat. videtur punit atque pro-
mittit. Nullus ergo tam presumptuosus existat qui
sine institutionum doctrinis ad iurum et maxime
civilium sublimitates ascendere ardeat.
quoniam ex alto irremediabiliter corruat et qui vola-
re satagunt ante penas assumant. Fuit autem
huius liber de mandato iustitiani imperatoris. quod etiam
digestum composuit editus per digestum. et per pri-
mam propositionem codicum ante tamen secundum codicum. quem
nunc habemus compilationem per magnificum magistrum
tribunianum quodam sacri palatii sui cum the-
ophrasto et dorotheo viris illustribus. ut per hunc
institutorum dicitur. Et huiusmodi libri priales subdivi-
duntur vltiori in titulos. et hi in §. non in leges
nec in capita. et paragraphi interdum quando longi sunt
in §. In allegatibus autem libri talis mo-
dus observatur. quod prius liber nominatur. postea rub-
rica. deinde §. cum §. Et repleti gratia. In
isti. de ius. et ius. §. j. i. in libro institutionum sub
rubrica de iusticia et iure. i. §. primo illius
rubricae. Aliud eximium. Insti. de ius. na. ge. et
ci. §. §. quodam. i. institutus de iure naturali ge-
nium et civilium. §. allegato. Item insti. de here-
insti. §. hereditas. i. de hereditibus institutio-
dis. §. qui incipit. hereditas. Et sic de alijs
exemplis accipiendum est. Et huiusmodi nominibus diuisioni-
bus exemplis librorum legalium prout suffi-
ciat. Ut tamen plenius noscantur hi libri. No-
ta quod digestum sic incipit. Iuri opera da-
tur prius nosse oportet vnde nomen iuris descen-
dat. Et primus titulus est de iusticia et iure.

De alphabeto abbreviaturarū

Inforciatū ꝑo sic incipit. Dotis cā sp z
vbiq; ē ꝑcipua. Et ꝑm^o titul^o ē. Solutio
mīmonio quēadmodū dos petat. Sz
digestū nouū icipit. Hoc edicto ꝑmittit
vī sine iure sine iniuria fieret opus ꝑ nū
ciationē inhiberet. Et ē ꝑm^o titul^o de no
ui opis nūciatōe. Loder incipit Impa
tor cūctos ꝑplos. Et ꝑria rubrica ē de sū
tri. z fi. ca. ꝑremittit etiā ꝑhemū. Nec
q; necessario. Autēticū incipit. Occupat
nob circa toti^o rei ꝑcurat. Et ē ꝑria rubri
ca. Si heres soluere legatū noluerit De
cima collatio q; etiā liber d vībo feudoz
d; sic incipit. Quia de feudo tractaturi su
mus. videamus ꝑmo q; feudū dare ꝑnt.
Et ꝑma rubrica ē de his q; feudum dare
ꝑnt. z q; acqrat z retineat. Instituta ꝑo
sic incipiūt. Impatoriā maiestātē nō solū
armis decoratā sz etiā legib; optet eē ar
matā. Notādū etiā ē q; qdā liber volu
mē appellat^o ē. ꝑtines i se aliq; ꝑdictoz
libroz totaliū z aliq; ꝑtialiū. vicz Insti.
Auten. Usus feudoz. z tres vltimos li
bros codicis. s. x. xi. z xij. q; raro legi ꝑsue
uerūt. z titulos hnt plerosq; rarissimos.

ꝑremissis itaq; noi

buz z diuisionib; libroz vtriusq; iur; cū
modis allegādi in ipis. Nūc ꝑ breuiatu
ris glosaz legēdis subiūgā qdā alpha
betū in q; cōiores saltem abbreviature te
ꝑtus z glose iur; ꝑtinebūt. qd sic incipit
a vel b zc. Quēcūq; līaz alphabeti posita
sola in textib; iur; maxie decre. signat
nomen ꝑriū viri vel mlieris. vt Arnol
dus. Bernardus. z sic d alijs. vt de testi
ex ꝑte A. i. Ade. Et sic de alijs.

Ab. id est abbas

scz lopus. vel de castiliano.

Ac. vī accur. i. accursi^o glosator in legib;
Hic duos habuit filios. vnus vocabat
Frācisc^o accursij valēs doctor in legib;
q; glosis ꝑris sui mltas fecit additiōes.
Alius noie Lenuor^o. fec etiā additiōes q;
dicūt ceruotine. modicū tñ valētes. qru
vna pōit. L. d edē. i. l. j. z sic fili^o ꝑt i iur;
ꝑiez rephēder. vt. ff. d ꝑdi. ob. cau. i mo
rib; sec^o. l. j. possit dari tutor ꝑri furioso.
Al. i. albert^o doctor legū. Ala. i. Alanus
Ap. se. le. i. aplice sedis legatus.

Ap. re. i. appellatione remota
Ap. ob. re. i. appellatōis obstacko remoto
An. de bu. i. anthoniū de butrio
Ar. i. argumentum
Archi. i. archidyaconus mgr Jo. an. q;
glosauit etiā sextū z scpsit rosariū sup de
Ad n. ꝑ. i. ad nostrā ꝑntiā. (creto.
Aut. vel auten. i. autenticū liber. vel au
tentica lex incorporata.
Az. i. azo. q; fecit sūmā vnā in legib; ex q;
sumūt examinādi ꝑtinuatiōes rubricaz

Bern. ber. i. bernar

duz glosator decretalium
Bar. bur. i. bartholomeus brixensis. q;
fecit additiōes glo. sup decreto. q; si de
cretū habet sic inci. glo. eius. Qm nouis
supuenientibus causis nouis est reme
dijs succurrendum.
Bar. i. Bartholus de saxoferrato leguz
interpres.
Bal. i. baldus in vtroq; iure scribens
Ban. i. bandinus doctor.
Baz. i. bazianus
Bo. me. i. bone memorie
Bul. i. bulgarus doctor.
But. i. butrius. s. anthoniū de butrio

L. in textu posita so

la Celestinū signat. maxie qn apponunt
hec ꝑba ꝑdecessor nī. alias in glosis sū
mis vel lecturis. L. magnū signat codi
ce cōiter in ablatiuo casu. Sed c. ꝑuī. i.
caplo vel centesima in distinctionibus.
Cy. i. cynus doctor legum

Li. id est ciuis
Cle. i. clementine vel clementinis
Lardi. i. cardinalis doctor
Lonsi. ꝑstit. i. ꝑstitutio
Lompust. i. compustulanus doctor
Len. ec. i. censura ecclesiastica
Lon. t. r. i. ꝑsultationi tue taliter respō
demus

D. sola vel di. id est distinctiōe.

De pe. i. de penitentijs
De con. i. de consecratione
Dil. fil. i. dilectus filius
Dama. i. damasus papa
Dy. i. dynus doctor
Dis. ve. i. discretionis vestre.

fil. i. ꝑo ꝑriū ꝑp. d. m.
mā nō in modis q; d. m.
d. m. m. p. d. f. m. p.